

ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ У МІКРОРЕГІОНІ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

У статті з'ясовані основні чинники формування та реалізації регіональної політики на рівні мікрорегіону для забезпечення належної економічної спроможності територіальної громади.

В умовах децентралізації органи місцевого самоврядування практично самостійно та повністю відповідають за стан соціально-економічного розвитку громад.

Основними чинниками, які доцільно враховувати при виробленні соціально-економічної регіональної політики на рівні об'єднаних територіальних громад, є наступні: стан розвитку регіонального ринку праці; стан використання внутрішніх регіональних чинників розвитку продуктивних сил; стан дорожньої інфраструктури; соціальні потреби населення регіону.

Регіональну політику об'єднаних територіальних громад, задля комплексного виконання актуальних завдань, необхідно реалізовувати на основі стратегії розвитку цієї громади, зокрема з метою забезпечення фінансової самостійності та економічної спроможності.

При розробці стратегії соціально-економічного розвитку мікрорегіону основними принципами мають бути: орієнтація на потреби та інтереси людей, які проживають у мікрорегіоні; довготермінове бачення розвитку території; усебічний та цілісний підхід до розв'язання актуальних проблем; ґрунтування на комплексному аналізі стану місцевого регіонального розвитку; активна й ефективна участь громадськості.

Ключовими складовими стратегії соціально-економічного розвитку мікрорегіону повинні бути: оцінка природно-ресурсного його потенціалу; аналіз демографічної ситуації у мікрорегіоні; аналіз трудового потенціалу і його зайнятості; сучасний стан економічного розвитку мікрорегіону; дослідження стану наявної у ньому інфраструктури; узагальнений аналіз соціально-економічної ситуації в мікрорегіоні та викликів у майбутньому; пріоритетні напрямки розвитку мікрорегіону; регіональні програми розвитку мікрорегіону.

The article outlines the main factors of the formation and implementation of regional policy at the micro-region level in order to ensure the proper economic capacity of the territorial community.

In the conditions of decentralization, the local self-government bodies are almost independent and fully responsible for the state of socio-economic development of communities.

The main factors that should be taken into account in the development of socio-economic regional policy at the level of the united territorial communities are the following: the state of the regional labor market development; the state of use of internal regional factors for the development of productive forces; the state of the road infrastructure; social needs of the region population. It is necessary to implement the regional policy of the united territorial communities for the sake of solving complex problems on the basis of the development strategy of this community, in particular with a view of ensuring the financial autonomy and economic capacity.

In the developing of the socio-economic development strategy of the microregion, the main principles should be: focusing on the needs and interests of people living in the microregion; long-term vision of the territory development; a comprehensive and holistic approach of solving current problems; grounding on a comprehensive analysis of the status of local regional development; active and effective public participation.

The key components of the socio-economic development strategy of the micro-region should be: assessment of its resource potential; analysis of the demographic situation in the microregion; analysis of labor potential and its employment; modern state of micro-region economic development; study of the state infrastructure available to it; a generalized analysis of the socio-

economic situation in the microregion and challenges in the future; priority directions of micro-region development; regional micro-region development programs.

Ключові слова: децентралізація, мікрорегіон, регіональна політика, стратегія соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Key words: decentralization, microregion, regional policy, strategy of social and economic development of the territorial community.

Окреслення проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Створення трирівневої системи адміністративно-територіального устрою – одна з ключових реформ у нашій державі. Основним завданням цієї реформи є підвищення ефективності управління державою. Значний перерозподіл повноважень з центру в регіони, а з регіонів у громади має на меті підвищити ефективність використання ресурсів держави для забезпечення її сталого розвитку. Децентралізація – це делегування не лише функцій і повноважень від центральної та регіональної влади місцевому самоврядуванню, а й передача відповідальності за рівень життя та добробуту населення.

Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. Проблемам сучасної регіональної політики присвячено багато праць вітчизняних учених, серед яких С. І. Бандур, Т. В. Голікова, М. О. Данилюк, Є. П. Качан, У. Я. Садова та інші. Проте глибшого дослідження потребують особливості її реалізації на рівні регіону – об'єднаної територіальної громади. У «Методиці формування спроможних територіальних громад», яку затвердив Кабінет Міністрів України визначено, що «спроможна територіальна громада – територіальні громади сіл (селищ, міст), які в результаті добровільного об'єднання здатні самостійно або через відповідні органи місцевого самоврядування забезпечити належний рівень надання послуг, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства, з урахуванням кадрових ресурсів, фінансового забезпечення та розвитку інфраструктури відповідної адміністративно-територіальної одиниці» [5]. Проте не всі новостворенні територіальні громади матимуть у своєму «арсеналі» необхідні ресурси, щоб відповідати критеріям спроможної територіальної громади.

Власне, які критерії визначають спроможність територіальної громади? Одним із них може бути фінансова самостійність місцевого бюджету, що дасть змогу забезпечити належний рівень надання необхідного для населення спектра послуг. Фінансова незалежність органів місцевого самоврядування передбачає і відносну самостійність у виробленні відповідної соціально-економічної політики. За умови забезпечення економічної спроможності територіальної громади буде змога реалізації адекватної регіональної політики.

Метою дослідження є з'ясування основних чинників формування та реалізації регіональної політики на рівні мікрорегіону для забезпечення належної економічної спроможності об'єднаної територіальної громади.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах децентралізації доцільно в межах регіону (області) виділяти мікрорегіони, що являють собою об'єднанні територіальні громади. При формуванні соціально-економічної політики того чи іншого мікрорегіону необхідно враховувати, які ж чинники впливають на розвиток продуктивних сил на території, що охоплює даний мікрорегіон. В умовах децентралізації органи місцевого самоврядування сповна відповідають за стан соціально-економічного розвитку підпорядкованих територій. З одного боку, вони наділені фінансовими важелями, а з іншого – фінансовими зобов'язаннями щодо утримання об'єктів соціальної інфраструктури. Формування доходів місцевих бюджетів із урахуванням необхідних видатків зумовлює необхідність інтенсифікації економічного розвитку мікрорегіонів. Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» передбачено державну підтримку добровільному об'єднанню територіальних громад у вигляді субвенцій на формування кінцевої інфраструктури згідно з *планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади* [3]. Даний план має опиратися на *стратегію* соціально-економічного розвитку територіальної громади і передбачати не лише реалізацію соціальних проектів на цій території, а насамперед нарощування економічного

потенціалу, що в майбутньому служитиме основою для сталого її розвитку, забезпечення економічної спроможності об'єднаної територіальної громади.

Стратегія соціально-економічного розвитку повинна містити конкретні соціально-економічні проекти, що враховують нинішній рівень розвитку продуктивних сил регіону.

Основними чинниками, які потрібно враховувати при розробленні стратегії регіональної соціально-економічної політики мікрорегіону, є:

- ✓ стан використання внутрішніх регіональних ресурсів розвитку продуктивних сил;
- ✓ аналіз демографічної ситуації і параметрів трудового потенціалу;
- ✓ аналіз зайнятості та ринку праці населення;
- ✓ аналіз наявної інфраструктури;
- ✓ стан дорожньої інфраструктури;
- ✓ наявність об'єктів соціальної інфраструктури і соціальні потреби населення мікрорегіону.

При формуванні регіональної соціально-економічної політики мікрорегіону найбільше уваги заслуговує аналіз ролі впливу чинників ринку праці. Уточнення обсягів трудового потенціалу та рівня його використання дасть змогу визначити перспективні напрямки як економічної, так і соціальної політики, насамперед освітньої. Важливими для розроблення і реалізації заходів регіональної політики є показники функціонування ринку праці: рівень зайнятості та безробіття, величина заробітної плати у мікрорегіоні, обсяги міграції населення та її напрямки, структура зайнятого населення за видами економічної діяльності, рівень його самозайнятості, частка «тіньової» економіки. Аналіз показників функціонування ринку праці в мікрорегіоні дає змогу визначити кількісні та якісні характеристики резерву трудового потенціалу, який можна залучити до реалізації інвестиційних проектів у цьому мікрорегіоні.

При розробленні заходів регіональної соціально-економічної політики одним з найважливіших завдань є аналіз стану використання внутрішніх регіональних ресурсів. Основну увагу доцільно зосередити на аналізі земельних, водних, кліматичних та рекреаційних ресурсів. Украй важливими при виробленні інвестиційних проектів як складової регіональної політики є дослідження сировинних ресурсів для розвитку підприємництва. При визначенні основних напрямів економічної діяльності, що є перспективними у тому чи іншому мікрорегіоні, потрібно враховувати особливості даної території, наявність вільних земельних ресурсів для розміщення об'єктів підприємницької діяльності, кліматичні умови, характерні для цієї місцевості та виду економічної діяльності.

Важливе місце в даному аналізі необхідно відводити наявності й стану дорожньої інфраструктури. Вона є одним з головних чинників інвестиційної привабливості мікрорегіону. Забезпечення швидкого сполучення промислових об'єктів з їхніми постачальниками та споживачами стимулюватиме їх розвиток. Сьогоднішній стан внутрішніх доріг далекий від задовільного, що є, безумовно, незадовільним чинником для розвитку не лише економіки мікрорегіону, а й регіону та країни в цілому.

Не меншу увагу при формуванні стратегії регіональної соціально-економічної політики треба приділяти виявленню соціальних потреб населення мікрорегіону та можливостей їх задовольняти. Позитивна динаміка соціальної сфери також сприятиме поліпшенню загального соціально-економічного стану розвитку території. Реконструкція та будівництво нових об'єктів соціальної інфраструктури, за наявності фінансових ресурсів, може надати імпульс розвитку економічного потенціалу мікрорегіону. Наявність розвиненої соціальної інфраструктури сприятиме не лише стримуванню небажаних міграційних процесів, а й інтенсифікації переміщення економічно активного населення для постійного проживання у даний мікрорегіон. Це дасть змогу збільшити чисельний склад економічно активного населення, котрий у подальшому можна залучати до економічної діяльності. З такою метою необхідно визначити ті соціальні проблеми у даному мікрорегіоні, які заважають його економічній спроможності в умовах децентралізації.

Основний акцент у цьому напрямку треба робити на дослідженні ефективності функціонування медичної та освітньої галузей. Варто розуміти, що функціонування об'єктів соці-

альної інфраструктури потребує відповідних фінансових ресурсів, проте цю «ціну» треба сплачувати, щоб забезпечити сталий розвиток мікрорегіону. Крім того, роботи щодо поліпшення стану функціонування цих об'єктів є також інвестицією у розвиток соціально-економічної ситуації у регіоні, при залученні до виконання таких робіт місцевих суб'єктів господарювання та мешканців даних населених пунктів, у яких розташовані ці об'єкти.

Функціонування закладів охорони здоров'я за відсутності обов'язкового державного медичного страхування, потребуватиме менше фінансових ресурсів з місцевих бюджетів, а наявність сучасної матеріальної бази у цих закладах сприятиме працевлаштуванню в них висококваліфікованих медичних фахівців. Це сприятиме лікуванню у них не лише мешканців даної громади, а й громадян з інших мікрорегіонів, що також забезпечуватиме надходження додаткових інвестицій.

Не менш важливим є функціонування освітньої сфери. Розвинута мережа дошкільних навчальних закладів дасть змогу залучити до економічної діяльності осіб, які доглядають за дітьми дошкільного віку. Наявні у мікрорегіоні заклади професійної технічної освіти мають готувати фахівців з урахуванням соціально-економічного плану розвитку території. Таку підготовку доцільно здійснювати зі спеціальностей, фахівці з яких будуть затребувані після реалізації конкретних інвестиційних проектів у мікрорегіоні. Також підготовку треба здійснювати і за тими спеціальностями, фахівці з яких уже працюють у даному мікрорегіоні. При цьому до навчального процесу потрібно максимально залучити виробничі бази підприємств, розташованих у мікрорегіоні. За цих умов роботодавець зможе коректувати підготовку свого майбутнього працівника у тому напрямку, якого потребують сучасні ринкові умови господарювання. З іншого боку, тісна співпраця роботодавців і освітніх закладів сприятиме уникненню дефіциту кваліфікованої робочої сили внаслідок трудової міграції населення.

Підсумовуючи, варто зазначити, що регіональну політику в сучасних умовах, які характерні обмеженістю фінансових ресурсів, необхідно формувати з урахуванням стану та особливостей соціально-економічного розвитку регіону, рівня розвитку продуктивних сил і наявних соціально-економічних перешкод для сталого розвитку. Врахування цих особливостей дасть змогу виробити основні напрямки економічної діяльності у мікрорегіоні, що забезпечать його розвиток, а розв'язання соціальних проблем залежатиме від економічної спроможності територіальної громади.

При виробленні стратегії соціально-економічного розвитку мікрорегіону в основу мають бути покладені, на наше переконання, такі принципи:

- ✓ орієнтація на потреби та інтереси людей, які проживають у мікрорегіоні;
- ✓ довготермінове бачення розвитку території;
- ✓ усебічний та цілісний підхід до розв'язання актуальних проблем;
- ✓ ґрунтування на комплексному аналізі стану місцевого регіонального розвитку;
- ✓ активна й ефективна участь громадськості.

Метою стратегії соціально-економічного розвитку мікрорегіону має бути забезпечення економічної спроможності територіальної громади, підвищення рівня і поліпшення якості життя мешканців, створення умов для гармонійного розвитку особистості та підвищення конкурентоспроможності робочої сили, а також рівня інвестиційної привабливості мікрорегіону.

Ключовими складовими цієї стратегії, на думку авторів, мають бути:

- ✓ оцінка природо-ресурсного потенціалу мікрорегіону;
- ✓ аналіз демографічної ситуації у регіоні;
- ✓ аналіз трудового потенціалу і його зайнятості;
- ✓ сучасний стан економічного розвитку мікрорегіону;
- ✓ дослідження стану наявної інфраструктури мікрорегіону;
- ✓ узагальнений аналіз соціально-економічної ситуації в мікрорегіоні та викликів у майбутньому;
- ✓ пріоритетні напрямки розвитку мікрорегіону.

При оцінці природно-ресурсного потенціалу основну увагу треба приділити аналізу:

географічного розташування мікрорегіону; кліматичним умовам на цій території; видам корисних копалин, водних, земельних та лісових ресурсів на даній території.

Демографічну ситуацію доцільно досліджувати аналізуючи динаміку чисельності населення, його віково-статеву структуру, тенденції природного та механічного руху мешканців громади.

Аналізуючи трудовий потенціал мікрорегіону, основну увагу треба зосередити на дослідженні динаміки чисельності економічно активного населення, його структури, тенденцій розвитку ринку праці (динаміка показників рівня і структури зайнятості, безробіття та його структури).

Одним з найважливіших складових формування стратегії розвитку мікрорегіону є дослідження його економічного потенціалу, що передбачає оцінювання обсягів валової і доданої вартості та детальний аналіз основних видів економічної діяльності членів об'єднаної територіальної громади. Вагоме місце у цьому розділі має зайняти аналіз місцевого бюджету, структури його видатків та доходів.

Сучасний стан наявної інфраструктури мікрорегіону передбачає аналіз: транспортних комунікацій, ситуації у дорожньому господарстві; ефективності функціонування закладів соціальної сфери; житлового фонду; об'єктів торгівлі та готельно-ресторанного обслуговування.

Узагальнюючим розділом стратегії має бути аналіз сучасної соціально-економічної ситуації та викликів у майбутньому. В ньому необхідно окреслити основні тенденції розвитку об'єднаної територіальної громади – як позитивні, так і негативні.

З огляду на проблеми незадовільного розвитку соціально-економічної ситуації, беручи до уваги рівень розвитку продуктивних сил, окреслюють пріоритетні напрями розвитку з метою забезпечення спроможності територіальної громади.

У підсумковому розділі доцільно, враховуючи зазначені пріоритетні напрями розвитку регіону та використовуючи програмно-цільовий метод, треба запропонувати програми розвитку об'єднаної територіальної громади. Ці програми мають відповідати таким вимогам: чітко окреслені мета і завдання, відповідальні виконавці, джерела фінансування, звітність, терміни виконання.

Основним механізмом реалізації соціально-економічної політики, відповідно до статті 20 Бюджетного кодексу, є програмно-цільовий метод [1]. Він передбачає застосування бюджетних програм у бюджетному процесі. Маємо на увазі, що у випадку вироблення певних заходів регіональної політики їх реалізація можлива на основі розроблення та реалізації регіональної програми, котра передбачає визначення відповідальних виконавців, паспорт програми та відповідні результативні показники.

Регіональні програми мають містити конкретні заходи щодо розв'язання соціально-економічних проблем у тому чи іншому регіоні. Регіональні програми мають враховувати й раціонально використовувати економічні, соціальні, природні, людські та інші ресурси, які є у даному мікрорегіоні.

Для регіональної програми треба визначити чіткий термін її виконання, після закінчення якого на сесії відповідної ради будуть розглянуті підсумки реалізації та ухвалені відповідні висновки.

Основними завданнями регіональних програм на рівні мікрорегіону є:

- ✓ створення умов для розвитку економіки мікрорегіону відповідно до наявних внутрішніх чинників розвитку продуктивних сил;
- ✓ підвищення рівня життя населення мікрорегіону до середнього рівня в області й країні;
- ✓ розвиток закладів соціальної інфраструктури;
- ✓ розвиток регіонального ринку праці.

Підвищення рівня життя населення – ключове завдання регіональних програм на більшості території країни.

Заходи регіональної політики, спрямовані на підвищення рівня та якості життя насе-

лення, нерозривно пов'язані зі заходами загальнодержавної політики і передбачають виконання наступних завдань:

1. Здійснення активної регіональної політики зайнятості, спрямованої на створення нових робочих місць, максимальне залучення економічно активного населення в процес трудової діяльності;

2. Використання регіональних можливостей для підвищення реальної заробітної плати, а також її постійної і своєчасної індексації;

3. Зменшення «тіньової» частини платні за рахунок підвищення: мінімальних державних гарантій оплати праці, частки витрат на заробітну плату в собівартості продукції;

4. Ліквідація заборгованостей із виплат заробітної плати, соціальної допомоги в мікрорегіоні й створення умов для запобігання їх виникненню надалі;

5. Подальший розвиток соціальної інфраструктури в мікрорегіоні. Забезпечення доступності всіх верств населення до об'єктів соціально-культурної і побутової сфер.

Перераховані завдання мають забезпечити підвищення рівня життя населення. Але при їх виконанні необхідно враховувати регіональні особливості соціально-економічного розвитку продуктивних сил.

Наступним завданням реалізації регіональної політики, що має бути відображене у регіональних програмах, є розвиток соціальної інфраструктури.

Визначальну роль у забезпеченні економічної спроможності територіальної громади відіграють економічна самостійність та фінансова незалежність, формувати які можна, маючи відповідний трудовий потенціал. В регіональних програмах необхідно передбачити заходи, що забезпечували б розвиток освітньої галузі. Адже в освіті є низка проблем, які потребують розв'язання за допомогою заходів регіональної політики.

Одне з актуальних питань освітньої галузі – нестача місць у дошкільних навчальних закладах. Тому в регіональних програмах органам місцевого самоврядування доцільно передбачити заходи щодо збільшення кількості дошкільних освітніх закладів та місць у них. Одним з таких заходів є повернення у власність територіальної громади дитячих садків, котрі припинили діяти, а їхнє майно передане у приватну власність.

Належну увагу потрібно приділити розв'язанню проблеми ефективного функціонування системи освіти, а саме ліквідації асиметрії професійної підготовки кадрів, необхідних для економіки. Тому в регіональних програмах необхідно зазначити перелік спеціальностей та кількість фахівців, потрібних на регіональному ринку праці. Треба, насамперед, розвивати діалог між роботодавцями, освітніми закладами та державними центрами зайнятості. Підприємство, прогножуючи нарощування обсягів виробництва, має здійснювати замовлення на підготовку певної кількості фахівців саме тих професій і тієї кваліфікації, що буде необхідною для виконання завдань на виробництві.

Дедалі більшої уваги заслуговує не тільки здобуття першого фаху, а й необхідність підвищення кваліфікації працівників, а також набуття другої спеціальності. Варто до даного процесу залучати освітні навчальні заклади або кваліфікованих спеціалістів із підприємств. Така система взаємин дасть змогу подолати асиметрію професійної підготовки трудового потенціалу, що нині є на регіональному ринку праці. Органам місцевого самоврядування доцільно економічними та соціальними механізмами стимулювати працедавців брати на роботу випускників професійно-технічних училищ, коледжів і ВНЗ. Таким чином якісно розвиватиметься трудовий потенціал та збільшуватимуться виробничі можливості підприємства.

Важливу роль у розробленні та реалізації регіональної політики відіграє розвиток сфери охорони здоров'я. Особливістю функціонування цієї сфери на регіональному рівні є відсутність медичних закладів у деяких населених пунктах об'єднаних територіальних громад. Фельдшерсько-акушерні пункти не спроможні забезпечити належний рівень медичного обслуговування. В умовах децентралізації медичні установи, які надають медичні послуги для мешканців об'єднаної територіальної громади і розташовані на території іншої об'єднаної територіальної громади та перебувають на її утриманні, потребуватимуть відповідного фінансового відшкодування з місцевих бюджетів громад, мешканці котрих користу-

ються послугами медичних закладів іншої громади. Даний аспект також може зумовити додаткове навантаження на місцевий бюджет навіть за відсутності медичних закладів на утриманні громади. Між громадами доцільно укласти відповідні договори про медичне обслуговування населення і відповідно до фактично наданих медичних послуг проводити розрахунок між місцевими бюджетами. Ці фінансові відносини повинні бути врегульовані на законодавчому рівні відповідними нормативно-правовими актами.

Від якості забезпечення населення медичними послугами залежать його стан здоров'я і здатність до трудової діяльності. У регіональних програмах доцільно передбачити заходи, що сприяли б поліпшенню стану здоров'я жителів та підвищенню рівня медичного обслуговування з метою збільшення тривалості життя. Регіональна політика органів місцевого самоврядування у сфері охорони здоров'я має бути спрямована на подолання основних причин надання недоброякісних медичних послуг, основними з яких є недостатнє фінансування галузі, морально та фізично застаріле обладнання, байдужість медичних працівників до проблем хворого, низька оплата праці лікарів і медичного персоналу. Один з важливих компонентів ефективної системи охорони здоров'я – профілактика і рання діагностика захворювань. Важливе значення в контексті регіональної політики має здійснення профілактичних заходів для запобігання окремим захворюванням у пацієнтів. Цими профілактичними заходами є вакцинація, надання на безоплатній основі лікарських препаратів, що оздоровлюють організм людини (вітаміни, препарати першої необхідності).

У регіональних програмах необхідно передбачити постачання медичних закладів новітнім устаткуванням і модернізацію вже наявного, що забезпечить ефективне медичне обслуговування населення.

Розвиток регіональних ринків праці є одним з основних завдань, які мають вирішувати регіональні програми. В Україні є нагальна потреба вироблення ефективної політики ринку праці, узгодженої з основними напрямками державної регіональної економічної політики й адекватної соціально-економічній ситуації в регіонах держави. Важливість саме такого бачення впливає, передусім, із необхідності забезпечити продуктивну зайнятість економічно активного населення, котре перебуває у соціально небажаних сегментах ринку праці.

Основна мета розвитку регіонального ринку праці – реалізація ефективної політики ринку праці, а також механізму його впливу на використання трудового потенціалу.

Розвиток підприємницької діяльності є одним з найважливіших шляхів розв'язання проблем зайнятості у мікрорегіонах. В Україні така діяльність характерна стихійністю, некеріваністю з боку держави, недосконалістю державної податкової політики. Звичайно, держава впроваджує ряд заходів щодо забезпечення сприятливих умов для розвитку підприємництва, до яких належать, зокрема, вироблення програм сприяння малому бізнесові, спрощення процедури реєстрації малих підприємств та пільгові умови їх оподаткування. Однак залишається низка питань, що потребують термінового вирішення, а саме: високий рівень податкового навантаження, недоступність кредитування, низька платоспроможність населення.

Численні дослідження з даної проблематики свідчать, що розвиток підприємництва в Україні й залучення до нього незайнятих громадян гальмують численні чинники, зокрема: нестабільність фінансово-кредитних умов функціонування малого бізнесу; його слабе ресурсне забезпечення; складні відносини держави та малих підприємницьких структур; обмеженість практичних знань і навиків щодо підприємництва; соціально-психологічні чинники, пов'язані зі ставленням населення до малого бізнесу й низьким рівнем соціальної захищеності зайнятих у підприємницьких структурах.

Досвід високорозвинених країн світу свідчить, що подолати негативні тенденції у розвитку малого бізнесу можна лише реалізацією активної політики держави на підтримку підприємницької діяльності й залученням до неї значної маси населення. При цьому більшість проблем, пов'язаних з розвитком малого та середнього бізнесу, можна ефективно й успішно розв'язати не на державному, а саме на місцевому рівні. Зокрема, лише на цьому рівні можна визначити головні напрямки розвитку малого і середнього бізнесу на основі вдосконалення господарської спеціалізації мікрорегіону та його інтересів. Поштовхом для розвитку малого

та середнього бізнесу є залучення інвестицій в економіку мікрорегіону, що неможливо забезпечити без сприятливого інвестиційного середовища.

Для поліпшення інвестиційного середовища на рівні мікрорегіону необхідно здійснити активні заходи зі самомаркетингу, самопрезентації, проводити успішну PR компанію, з «продажу» мікрорегіону потенційним інвесторам. Доцільно вивчити підприємницькі очікування населення мікрорегіону щодо рівня бажаних доходів, потенційної бізнес-поведінки. Це разом із потенціалом розвитку місцевої кооперації має стати частиною програми розвитку підприємництва і самозайнятості у мікрорегіоні. При цьому варто враховувати стратегічні орієнтири розвитку сусідніх об'єднаних територіальних громад. Розвитку підприємництва і зайнятості сприятиме формування ефективної місцевої ринкової інфраструктури, яка б забезпечувала методично і практично розв'язання питань працевлаштування і розвитку малого бізнесу.

У ринкових умовах при визначенні пріоритетів суспільного розвитку велику увагу приділяють інноваційній діяльності малого бізнесу. Спеціалізуючись на різних стадіях інноваційного циклу, такий бізнес сприяє створенню додаткових робочих місць, забезпечує швидку окупність витрат, оперативно реагує на зміни споживчого попиту. Заходи спрямовані на розвиток інноваційної діяльності, необхідно відображати у регіональних програмах. Такими заходами є фіскальна підтримка інноваційних проектів з боку органів місцевого самоврядування, налагодження співпраці між суб'єктами господарювання і науково-дослідними установами регіону. Під фіскальною підтримкою розуміють внутрішні інвестиції і надання «податкових канікул» зі сплати місцевих податків та зборів суб'єктам господарювання, котрі впроваджують у виробництво новітні інноваційні технології або фінансують розроблення таких технологій у науково-дослідних установах регіону.

Створення умов для розвитку економіки мікрорегіону відповідно до внутрішніх чинників розвитку продуктивних сил є одним з визначальних завдань регіональних програм. Адже зазначені вище завдання пасивні щодо розвитку економіки мікрорегіону і забезпечення фінансової самостійності. Аналіз рівня розвитку продуктивних сил у регіоні та визначення пріоритетних для мікрорегіону видів економічної діяльності дасть змогу місцевому самоврядуванню розробити та підтримувати інвестиційні проекти, що можуть дати додатковий імпульс для розвитку економіки мікрорегіону. Відкриті торги з надання дозволів на використання земельних, водних, рекреаційних та інших ресурсів привернуть увагу представників бізнесу до певних видів такої діяльності. Визначення пріоритетних для мікрорегіону видів економічної діяльності доцільно пропагувати на різноманітних інвестиційних форумах з метою залучення інвесторів з числа не лише місцевих підприємців.

Інвестором у розвиток економіки мікрорегіону можуть бути й органи місцевого самоврядування. Для розвитку економічного потенціалу вже існуючих підприємств чи створення нових внутрішні інвестиції за недоступності кредитних ресурсів та відсутності зовнішніх інвесторів є чи не єдиним джерелом забезпечення додатковими фінансовими ресурсами.

Отже, регіональні програми мають охоплювати заходи, спрямовані на розв'язання пріоритетних проблем мікрорегіонів з метою створення оптимальних умов для їх соціально-економічного розвитку, забезпечення економічної спроможності та сприятливої атмосфери для ефективного розвитку продуктивних сил мікрорегіону.

Висновки. Формування та реалізація регіональної політики в умовах децентралізації потребує нових підходів до розв'язання соціально-економічних проблем розвитку мікрорегіонів. Зокрема, в умовах відносної управлінської та фінансової самостійності об'єднаних територіальних громад доцільно зосередити зусилля органів місцевого самоврядування на підвищенні ефективності використання внутрішніх чинників розвитку продуктивних сил. Регіональний підхід до подолання соціально-економічних перешкод сталого розвитку дає змогу враховувати наявні в мікрорегіоні ресурси та особливості негативних процесів їх розвитку. Регіональну політику, задля комплексного виконання актуальних завдань, необхідно реалізувати на основі стратегії розвитку мікрорегіонів, зокрема з метою забезпечення їх фінансової самостійності та економічної спроможності територіальної громади.

Регіональні програми є основним інструментом втілення у життя відповідної стратегії розвитку мікрорегіону, що дає змогу на основі комплексного аналізу наявних у ньому ресурсів та перешкод його сталого розвитку, виробити пріоритетні напрямки регіональної політики, реалізація яких забезпечить належну спроможність територіальної громади у вирішенні тих чи інших питань.

Забезпечення економічної спроможності територіальної громади реальне за умови продуктивного використання усіх наявних у її розпорядженні ресурсів та створення ефективної економіки, що дасть змогу утримувати соціальну інфраструктуру.

Література

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

2. Голікова Т. В. Державне управління територіальним економічним розвитком: теорія і практика : моногр. / Т. В. Голікова; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – К., 2007. – 294 с.

3. Законів України: «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.

4. Качан Є. П., Ткач Д. В. До питання реформування адміністративно-територіального устрою та формування громад / Євген Качан, Дмитро Ткач // Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України : наук. журнал. – Тернопіль : Економічна думка, 2016. – Вип. 21. – С. 5–8.

5. Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015р. №214. – Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>.

6. Садова У. Я. Соціальні пріоритети регіональної політики України у ретроспективах наукової спадщини М. І. Долішнього [Електронний ресурс] / У. Я. Садова // Регіональна економіка. - 2016. – № 2. – С. 13–17.